

holmi szerelmi históriák érdekelnek, azok olvassák Pitigrillit. Nos, ki kell jelentenünk, hogy Pitigrillin túl is el tudunk képzelni egy regényhőst, akinek szerelmi élete másodrangú jelentőségre jut a regényben és mert társadalmasult ember, cselekedetei és mindazoknak az egyéni élete, akiknek körében forog, világos keresztmetszetét adják annak a társadalomnak, amelyben élnek, hogy tévedés azt hinni, hogy a kollektív irányú regény megírásának előfeltétele a személytelenség és a nagy masszával való dolgozás. A kollektivitás szellemének kell áthatnia a regényt, világszemléletileg kell elfordulni az individualizmustól, de nem magától az egyéntől. A szocialista irodalomnak például az az egyik főfeladata, hogy az egyén helyét megjelölje a kollektív világszemlélet nézőpontjából.

Ujvári László

BÉLYEGES IRODALOM. Ugyancsak a *Pharos* könyvkiadó kiadásában jelent meg a *Zsidó miniatűrök* kötete. Elbeszélések anthológiája ez, amelyet Szabó Imre állított össze, fordított és életrajzi adatokkal látott el. Német, osztrák, jiddis írók: Osip Dymov, Schalom Asch, J. L. Perec., M. I. Berdiczewsky, Peter Altenberg, Alfred Polgar, Jakob Wassermann, Arthur Holitscher, Martin Buber novelláit tartalmazza a kötet, de még szerepel benne három orosz szocialista író: Isak Babel, Ilja Ehrenburg és Jefim Sosulja. Azonkívül egy olasz: Pirandello. Szabó Imre az előszóban elmondja, hogy ez írások mindegyikén, — kivéve Pirandellót, amely csak témájánál fogva zsidó, — megállapítható a zsidó bélyeg. Miben rejlik ez a bélyeg? — kérdezi az író önmagától és mindjárt így felel: „Azokban a gondolatbeli és érzés kategóriákban talán, amik öröklött adottságainkból, gazdasági elhelyezkedésünkéből, kortársi sorsközösségünkéből sarjadnak? Mondják, a modern zsidók irodalmi megnyilatkozásának bélyege főleg a szociális igazságok hangsúlyozásában áll és a meglátott fonákságoknak humorban való feldolgozásában. Lehet. Művészi megítéléssel rokon megállapítás ez, ami sokszor bizonyára értékálló is.“

Szabó Imre, hogy összegyűjtötte ezt az irodalmi csokrot, az együvéhordás indokát a zsidó bélyeg felismerésével igyekszik megadni. Kétségtelen, hogy Aschnál vagy Berdiczewskynél ezt meg is találja, mert ezek par excellence zsidó írók. Ám Szabó a zsidó bélyeget egy társadalmilag determinált zsidó sorsközösségben keresi. Azonban nyilván maga is érzi, hogy ez a „zsidó sorsközösség“ meglehetősen labilis keret. És így felel: „mondják“ és a maga részéről csak ennyit szögez le: „Lehet“. Az ilyen feltételes megállapítások kárára válnak egy különben tisztességes szándékú írói munkának, amely irodalmi lényegével nyilván nem akart egyebet nyújtani, mint értékdokumentumát a zsidó származású írók alkotásainak. Ez esetleg jelentős lehet ama zsidó közösség számára, amely súlyt helyez a faji megkülönböztetésre, azonban a származásnak kétes jelentőségű tényét alátámasztani azzal, hogy a „zsidók irodalmi megnyilatkozásának bélyege főleg a szociális igazság kihangsúlyozásában áll“, módfelel elhibázott állítás. Mert a szociális felismerések nem származásbeli tényezők, hanem társadalmiak. A zsidó írók szociális igazságkeresése szerintünk nem általánosítható, sőt ez nem általánosítható még a Szabó Imre által egybehozott írókra sem. A szociális igazságkeresés világszemléleti kérdés és az anthológia írói között három író van mindössze, akik kifejezetten a szociális igazságok, helyesebben a szociális igazságtalanságok kihangsúlyozására törekcsenek: Babel, Ehrenburg, Sosulja. De éppen Szabó Imre mulasztása, hogy nem markánsabb műveiket sorozta gyűjteményébe. Írásaikról azt mondja az előszóban, hogy „pártszempontokon túl egyetemességre lendülnek.“ Hát bizony ezzel a megállapítással is szembe kell helyezkednünk. Nem pártszempont-

ról, hanem világszemléletről kell beszélni ezeknél az írónál, mint az irodalomban egyaránt. Világszemléletükön pedig nem tudnak tullendülni. Ez olyasmi volna, mintha tulajdon bőrükből bujnanak ki. (U. L.)

MEGSZÁMLÁLTATTAL. . . — Tényleg „megszámláltattál“? Nem! Ez a várakozásunk hiabavaló. Gróf Bánffy Miklós *Megszámláltattál*. . . című mammuth regénye (*Erdélyi Szépművés Céh*) nem azt adja, amit előljáró mottója ígér. A zord ajánlás megtévesztő sallang csupán. Szerző nem számonkérő természet s különösen nem az — a regényben szereplő — saját osztályával szemben. Sőt: esze ágában sem áll pálcát törni osztálya fölött. A magyar történelemnek abban a szakaszában, ami a regény ideje, (az 1904, 1905 és 1906-os évek) csak ez az egyetlen osztály tündöklök s a regény fényes osztályablói mögött még ama legkoloszálisabb valami is, mint az áradó idő — vak kulissza csupán. Az idő konkrétta válása, a magyar történelem csak csip-csup mód adagolt, elnagyolt, megcsinátlan, lassító betét. A vérbeli arisztokrata életvíziója ez. Még az időt is szép kényei talpa alá szegi. A történelem számára a misera plebs kavargása; kínos és gusztustalan valami, amelynek a regényben való megformálásától szinte irtózik. Egy reggeli vagy egy vacsora leírására osztálya körében, egy vadászat vagy egy kártya-parti fordulatainak visszaadására minden írói készségét latba veti; nem sajnálja az oldalakat, ambicionálja a legjobb, a legtalálóbb szavakat, pepecsel a színeivel, megeresztli a fantáziáját, előveszi még a szívét is! Osztálya életélvezésének (együttérző) átheroizálására a művészi ábrázolás eszközeinek minden ördögét felidézi; osztályának nem képzelhető szerelmetesebb lantosa: a magyar történelem mozgása felett azonban, még ha az a történelem szerves része is regényének, könnyedén átszáll. Ezeken a helyeken repül: nincs igazi szava, fakó; nincs képzelete, suta; oly' száraz és perspektívtalan, mint valami kugli kaszinó politikai előadója. Őt is és főhősét is közel 800 oldalon át csak Milothy Adrienne érdekli a főhős, Abády gróf szerelme, ez a tényleg csillogóvá ábrázolt asszony. Készséggel elismerjük, hogy ez a figura a hivatalos magyar irodalom nőgalériájában megkülönböztetett helyre kerül. Milothy Adrienne egész lénye olyasfajta lemezre hangolt, amelynek zenéjéből édességgel szüremlik a csáb minden magyar uralkodó osztálybeli ideológus és minden magyar kispolgári varóleány felé. Megejtően tetszetős személy! — a „megszámláltattál“ számonkérésében azonban csak arra való, hogy a regény kapcsán kikelt minden magyar történészek iránti érdeklődésünket elaltassa s a könyv hatását ne a fejünkbe, hanem lejjebb, jóval a mellünk alá kalauzolja. Így a regény főhőse a legkevésbé sem felelős (az az történelmi) szereplő, illetve — ahogy' a szerző igénykedti — osztálya vagy egyebek számonkérője, hanem az arisztokratikus életvitel (és nőcsábítás) mesterművésze, első osztályú szerelmi stratégia, ki a magyar közéletnek csak úgy „mellékesen“ él, a csábítási hadmozdulatok egy-egy visszavonuló operációja alkalmával s ekkor is diletantisztikusan. A várt történeti képből így lesz egy szerelem története az a bizonyos „Erdélyi Történet“, ami a nyilván további köteteket felölelő ciklus összefoglaló címe. Viszont ha már ez, — milyen ilyenek? A „megszámláltattál“ attitűdje érvényesül talán a háború előtti magyar arisztokrácia értékének a lemérésében? A legkevésbé sem. A heroizálás nem tűr kritikát, s G. B. M. magatartása hőseivel (és így osztályával) szemben meg sem közelíti egy Tolstoj legbékésebb periódusabeli állásfoglalását például. Osztályából G. B. M. csak azt tartja kivetendőnek, amit maga az arisztokrácia osztályerkölése is kivet magából. A regény pár arisztokrata lumpja, kártyása ne tévessze meg az olvasót. Ez legfeljebb elsiklott egyének „meg-